

Metody a techniky pedagogické diagnostiky

Metoda – řada definic, většina z nich se opírá o vyučovací metodu

- postup, cesta, způsob odhalování žákovy osobnosti
- jednotlivé kroky, které musíme vykonat ke komplexnímu poznání žáka (viz. etapy diagnostického postupu)
- **Technika** – často nezřetelné hranice mezi metodou a technikou
- Metoda je komplexnější postup, má své zákonitosti dané výzkumem, exaktnější pojem, daná vývojem
- Technika je pojem subtilnější, je podřazená metodě, je jich celá řada, jsou variabilnější (např. metoda analýzy výtvorů → technika nedokončených vět.

Pozorování

- Jedna z tradičních metod, nejrozšířenější
→ vyplývá z charakteru práce učitele
- Interakce mezi učitelem a žákem je založena nejen na komunikaci, ale i na pozorování
- Učitel běžně své žáky pozoruje, podle jejich projevů chování pozná, zda jeho výuka má žádoucí efekt apod.
- **POZOR !!** Běžné pozorování ještě nemusí být diagnostické pozorování
-

Diagnostické pozorování

Správné pozorování má své zákonitosti:

- Je přesně vymezen postup a cíl pozorování
- Je vždy nutné ho kombinovat s dalšími metodami pro objektivnější posouzení získaných dat
- Pozorování dělíme podle různých hledisek a způsobů provedení

VOLNÉ POZOROVÁNÍ

- Učitel si volně všímá žákových projevů ve škole i mimo ni

- Tyto projevy učitel záměrně **nevyvolává, pouze je registruje**
- Pokud se opakují častěji, může na ně učitel zaměřit pozornost (např. nervozita před zkoušením)
- Někdy je učitel může učitel vyvolávat a zasahovat do nich → **ŘÍZENÉ POZOROVÁNÍ**
- **ORIENTAČNÍ POZOROVÁNÍ** je vyvolané většinou nějakým nápadným projevem ve výkonu nebo chování žáka, které se odehrálo ve třídě
- Je podkladem pro **SYSTEMATICKÉ POZOROVÁNÍ**

- Probíhá podle předem připraveného plánu
- Učitel si předem stanoví, čeho si bude všimnout, roztrídí realitu podle nějakých

kategorií

- **Závislost na času: pozorování dlouhodobé a krátkodobé**
- Např. jedna vyučovací hodina x delší časový úsek
- Při dlouhodobém pozorování je potřeba vést přesné záznamy o projevech a pozorovaném problému, aby byla data přehledná

POZOROVÁNÍ ŽÁKA V KRITICKÉ (MEZNÍ) SITUACI

- Musí řešit situaci, na které mu záleží, v takové situaci se žák snaží obstát před třídou
- Můžeme se spolehnout na to, že v takové situaci nebude žák nic předstírat → projeví se jeho skutečné chování a jednání
- Jsme schopni rozpoznat jeho citové a volní vlastnosti, charakter dítěte, schopnost vyrovnat se s náročnou situací
- Toto pozorování má silnou vypovídací hodnotu

- Takovou situaci může citlivý učitel dokonce navodit i sám
- Z výše uvedeného vyplývá, že se pozorování prolínají a nemají ostré hranice
- Existuje i tzv. **nepřímé pozorování** tzn. že v roli pozorovatele není učitel, ale někdo další (viz. dále)
- Existuje i řada velmi efektivních pomůcek:
- **Videozáznamy, studium fotografií, záznam téhož pozorování více kolegy, mapa třídy, záznam činnosti učitele a žáka, pozorovací systémy**

Mapa třídy

- Je v něm zaznamenáno schematické rozmístění žáků, nábytku, pracovních koutů atd. ve třídě
- Zaznamenáváme do něho nejčastěji komunikaci mezi učitelem a žákem, pohybu učitele po třídě (taktéž pohyb žáků)
- Z tohoto záznamu lze vyvodit efektivnost pohybu učitele a určit jeho komunikační zóny

Záznam činnosti učitele a žáka

- Na arch si učitel vypíše všechny činnosti, které se budou v dané hodině sledovat (např. mluví učitel, mluví žák, žáci se hlásí, kdo se hlásí atd.)
- Čárkou nebo domluvenou značkou se označí, kdy se příslušná činnost ve třídě vyskytla
- Jde o velmi pružný nástroj, který lze měnit v závislosti na typu hodiny, druhu hodiny, činnosti, kterou chci sledovat.

Pozorovací systémy

- Jde o velmi propracované pozorovací systémy na základě dlouhodobějšího výzkumu
- Obsahují podrobný popis kategorií a jevů ve třídě, jejich identifikaci a způsob vyhodnocení
- Existuje velké množství pozorovacích systémů, nejznámější je Bellackův systém a Flandersův systém

Chyby v pozorování: viz. chyby PD

ROZHOVOR

- Tak jako pozorování, není ani rozhovor běžnou rozmluvou
- Je to také jedna z nejpoužívanějších diagnostických metod → ve škole je mnoho příležitostí i prostoru k vedení rozhovoru se žákem
- Správně vedený diagnostický rozhovor je náročný na přípravu i způsob provedení
- ***Je potřeba: navodit příjemnou atmosféru bez pocitu, že budu kritizován či souzen za to co řeknu (rodič i dítě)***

Nejefektivnějším se jeví rozhovor, kde si žák de facto neuvědomuje, že od něj záměrným způsobem získávám informace

- Rozhovor obvykle systematicky směřuje od základních otázek k otázkám, které směřují k hlubšímu poznání a diagnostikování problematiky
- Má stanovený postup a cíl, ke kterému chceme dojít
- Otázky jsou jasné a srozumitelné věku žáka

- Součástí takto vedeného rozhovoru je i záznam o provedení a výsledku rozhovoru (splnil rozhovor naše dané cíle?)

- **ROZHOVOR VOLNÝ X ŘÍZENÝ**

- Volný rozhovor nemusí být předem připravený, dává volbu ve výběru témat žákovi, učitel většinou využívá spontánních situací mimo vyučování, žák má většinou pocit, že „není zkoušen“
- Řízený rozhovor je zaměřený, učitel má připravenou baterii otázek

Řízený rozhovor standardizovaný – přesně určené schéma rozhovoru, pořadí otázek, určitý počet otázek, délka odpovědi – blíží se téměř dotazníku

Řízený rozhovor polostandardizovaný – má již volnější způsob vedení, otázky mohou být kladeny v různém pořadí, ale musí se dotknout všech oblastí, které jsme si vytyčili

Uvedené typy rozhovoru lze použít při individuálním nebo skupinovém diagnostikování

OTÁZKY

- Odpovídají tomu, jaký druh rozhovoru realizujeme
- ***Přímé, nepřímé, projektivní, otevřené, uzavřené***
- POZOR na otázky sugestivního charakteru, které svou formulací už napovídají odpovědi, nebo nejasné, nelogické, vícevýznamové otázky → žák jim nemusí rozumět → špatná interpretace rozhovoru !
- Pozor na subjektivitu ze strany učitele!!!

Anamnéza dítěte

- Z řeckého anamnesis = rozpomenutí
- Rozpomínáme se a skládáme dohromady informace z **uplynulého života žáka**, které mohou přispět k objasnění současnosti
- Podle zaměření rozlišujeme anamnézu:
 - A. osobní (někdy v kombinaci se zdravotní)
 - B. rodinnou
 - C. školní

Osobní anamnéza dítěte:

- Je zdrojem poznatků o prenatálním a perinatálním vývoji dítěte, o vývoji v předškolním věku
- Na informace se ptáme většinou rodičů prostřednictvím dotazníku nebo rozhovoru
- Zajímá nás průběh těhotenství, porod, poporodní vývoj, onemocnění atd.
- **Ptáme se na:**
- Motoriku dítěte (např. kdy začalo chodit, jezdit na kole atd.)
- Řeč a vývoj řeči

- Zdravotní stav dítěte
- Vývoj obtíží (kdy se objevily, jak často atd.)
- Zájmy dítěte

Rodinná anamnéza dítěte:

- Podává informace o způsobu výchovy, nárocích kladených na dítě, vliv členů rodiny i širší rodiny (prarodiče, teta atd.), času věnovanému dítěti, zájmech rodiny (viz. diagnostika rodinného prostředí)
- Informace získáváme rozhovorem s rodiči

Ptáme se na:

- Vztahy v rodině
- Výchova a výchovné styly
- Výchovné obtíže projevující se v rodině
- Příprava na vyučování
- Sourozenci a vztahy mezi nimi

- **Školní anamnéza:**
- Důležitá vzhledem k řešení školních problémů
- Často se informace získají i od jiných kolegů

Ptáme se na:

- Předškolní věk dítěte
- Počáteční zkušenosti na ZŠ
- Vztah k učitelům
- První obtíže
- Zapojení kolektivu třídy
- Spolupráce s rodiči
- Postoj učitelů
- Ve školní anamnéze se integrují předcházející anamnézy. S metodou anamnestickou se dále pojí metoda

Studia pedagogické dokumentace

- Jde především o osobní list žáka, katalogový list žáka, ale také např. o studijní portfolio, které si tvoří žák sám
- Může jít i o studium starších pedagogických dokumentů např. školního řádu, zákonů, nařízení a vyhlášek, způsobu hodnocení atd.
- Následně se zdroje analyzují, hledají se možné příčiny, náznaky problémů

Dotazníky

- Způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí
- Umožňuje získat údaje od velkého počtu respondentů v poměrně krátkém čase
- Dotazník, kde respondent volí jednu z odpovědí, se snáze zpracovává → ale méně informací
- Lze ho použít s rodiči či žáky na 2. stupni

Testy

- POZOR! Nezaměňovat s didaktickým testem, který si konstruuje učitel za účelem diagnostikování žákových vědomostí a dovedností (viz. dále)
- Jsou zaměřeny na zjištění úrovně v určité oblasti, nejčastěji jsou diagnostickým nástrojem v pedagogice a psychologii
- ROZLIŠENÍ:
 - a. Standardizované psychologické testy – používá je pouze psycholog, jsou vyzkoušené na větším vzorku populace jako nástroj k měření schopností, nadání

výkonů, postojů, zájmů, kognitivních funkcí
atd.

b. Nestandardizované testy – utvářejí si je
různí pracovníci za účelem dílčího poznání,
např. zvládnutí určitého úseku učiva

METODY OVĚŘOVÁNÍ VĚDOMOSTÍ A DOVEDNOSTÍ

**Didaktický test (testy vědomostí a
dovedností)**

- Nejde o klasické písemné ověřování vědomostí, protože didaktický test má určité vlastnosti (validitu a reliabilitu) a způsoby zpracování

- Pomáhá učiteli poměrně rychle získat informace o všech žácích, porovnat jejich výkony, ale také je individuálně posuzovat, přináší objektivní hodnocení.

- **Validita:** test skutečně měří to, co měřit má

- **Reliabilita:** spolehlivost, tzn. že při opakovaném testování je dosaženo

obdobných výsledků

**Konstrukce didaktických testů podle
Chrásky: viz. fólie**

CO NASTUDO VAT KE ZKOUŠCE:

**Kalhoust, Z.; Obst, O. Školní didaktika. Praha:
Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str.185
– 233.**

**Hrabal, V. st.; Hrabal, V. ml. Diagnostika.
Pedagogickopsychologická diagnostika
žáka. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-
246-0319-5 str. 45- 70. Pro zdatnější 😊
studenty doporučuji až do str. 103**